

Seminar za srednjoškolske vjeroučitelje

Zagreb, 9. 09. 1992. (dvorana "Vijenac", Kaptol 29)

IZRADA METODIČKIH PRILOGA U NOVIM VJERONAUČNIM KNJIGAMA I NJIHOVA PRIMJENA U NASTAVI VJERONAUKA

• Nevenka Lončarić •

Novi srednjoškolski vjeronaučni udžbenici, "Jeka duše" i "Zov slobode", izrađeni su prema vjeronaučnom programu utemeljenom na suvremenoj školskoj katehetskoj metodici kakva je razvijena u školskoj nastavi vjeronauka u zapadnoeuropskim zemljama, a korištena su i iskustva naše vjerske kateheze.

Prilikom uređivanja vjeronaučnih knjiga imali smo na vidu brojne katekizme i školske vjeronaučne knjige iz drugih zemalja i na njima se inspirirali za stvaranje naših rješenja u likovnoj i literarnoj opremi knjiga te s time povezanog pratećeg metodičkog instrumentarija.

IZRADA METODIČKOG INSTRUMENTARIJA

Metodički instrumentarij izrađen je kao potpora osnovnom vjeronaučnom sadržaju. Sačinjen je od umjetničkih, filozofskih, teoloških i biblijskih priloga, anketnih upitnika, grafikona, zadaća koje potiču na kršćansko djelovanje u svakodnevnom životu te, naravno, od pitanja i bitnih poruka (sažetaka) osnovnog sadržaja. Nekoliko riječi o svakom od metodičkih oblika.

Bitne poruke - sažeci. Isticanje bitne poruke na kraju određenog sadržaja olakšava njegovo shvaćanje, pospješuje učenje i zapamćivanje. Jednom riječju, knjigu čini komunikativnijom, otvorenijom, privlačnijom. U njoj se ne možeš izgubiti. Stoga smo na kraju skoro svakog poglavlja isticali bitnu poruku.

Pitanja. To je klasičan postupak u nastavi za dvosmjerno komuniciranje između učitelja i učenika. Pitanja i odgovori su najstariji oblik ljudskog komuniciranja uopće, a u školskom od-

goju se još uvijek obilno primjenjuju. Dugi niz godina to je u školstvu bio glavni i jedini metodički postupak prilikom usvajanja i provjere znanja, jer je jednostavan i iziskuje najmanje napora od učitelja. I mi smo ponegdje uvrstili pitanja koja služe kao poticaj za razgovor i provjeru znanja.

Pjesme, filozofski, teološki, biblijski tekstovi, glazba. Zadaća je ovih priloga da pridonese stvaranju emotivnog i refleksivnog ugođaja za osnovnu vjeronaučnu temu ili da prošire i odgojno intenziviraju ono što je u osnovnoj temi rečeno. Prilikom izbora priloga koristili smo se s nekoliko kriterija:

- da su tematski vezani uz tekst u knjizi,
- da zrače visokom umjetničkom vrijednošću, jer jedino ona nosi u sebi i odgojnu vrijednost,
- da knjiga dobije što izvorniji pečat naše sredine, u kojoj nastaje, i kulture kojoj pripada.

U udžbenike smo unijeli, između ostaloga, sljedeće pjesme, tekstove, poruke i zapise pjesnika, teologa, filozofa i znanstvenika.

"Jeka duše"

Pjesnici

A. B. Šimić: "Nađeni Bog" (str. 9)

G. Trakl: "Zimsko veče" (str. 12)

N. Šop: "Molitva da svi imaju posla" (str. 37)

S. S. Kranjčević: "Misao svijeta" (ulomak, str. 41)

A. B. Šimić: "Marija" (str. 51)

F. G. Lorca: "Oproštaj" (str. 58)

D. Alighieri: "Pakao" (ulomci, str. 61)

Prva poslanica Korinćanima apostola Pavla: "Pavlova pjesma ljubavi" (str. 197)

Teolozi, filozofi, znanstvenici

P. T. de Chardin (str. 129)

A. Einstein (str. 39)

J. J. Rousseau (str. 133)

B. Duda (str. 149)

S. Kierkegaard (str. 188)

Kard. F. Kuharić (str. 185)

“Zov slobode”**Pjesnici**

- I. Gundulić: “Dubravka” (ulomak, str. 11)
 A. B. Šimić: “Otkupljenje” (str. 45)
 Novalis: “U tisuću te gledam slika, Marijo” (str. 79)
 Pjesma nad pjesmama (ulomci, str. 106)
 A. G. Matoš: “Gospa Marija” (str. 125)
 A. B. Šimić: “Raspeće” (str. 189)
 T. Ujević: “Visoki jablani” (str. 229)

Teolozi, filozofi

- S. Weil (str. 11)
 G. W. F. Hegel (str. 20)
 E. Fromm (str. 23)
 B. Duda (str. 72)
 K. Wojtyła (str. 151).

U udžbenicima ima i priloga što su ih izradili učenici - njihovih zapisa, pjesama, poruka. Međutim, da bi buduća izdanja vjeronaučnih udžbenika bila opremljena što kvalitetnijim i autentičnijim stvaralačkim izrazima mladih o temama o kojima je ovdje riječ, potrebno je omogućiti stalno prikupljanje učeničkih radova nastalih na satovima vjeronauka ili povodom njih.

Tekstovi, ankete, upitnici. Njih smo izradili i unijeli u udžbenike s namjerom da potaknu na promišljanje osnovne vjeronaučne građe, osobnih životnih stavova i njihove usporedbe sa stavovima vršnjaka te usporedbe s riječima Isusa Krista. Nastojali smo uključiti i obitelj, tako da djeca anketiraju svoje roditelje, a roditeljima smo namijenili anketu o njihovoj djeci. Koristili smo i kraće upitnike koji se odnose na provjeru znanja.

Ovdje ćemo prikazati način upotrebe nekoliko tipova upitnika. Tako, naprimjer, upitnici u udžbeniku za prva godišta pod nazivom “Što roditelji očekuju od mene?” i “Saznajte što misle roditelji” (str. 176-177) i upitnik “Ispitajte stupanj zajedništva u vašem razredu” u udžbeniku za druga godišta (str. 131) mogu poslužiti za male *istraživačke poduhvate na razini razreda*, ali i za znanstvenoistraživački projekt s ciljem da se tijekom određenog vremenskog perioda ispita ima li školski vjeronauk odgojni učinak i kako se on manifestira na odgojnu klimu u razredu, u školi, ali i na odnose u obitelji. U udžbeniku za druga godišta u tekstu pod nazivom “Pristup poduzetništvu” (str. 24-25) metodom *igre uloga* testiramo njihov odnos prema poduzetništvu. Igrajući ulogu mladih poduzetnika, učenici se opredjeljuju za vrstu ulaganja. Nakon što su uložili svoj kapital, vjeroučitelj će im objasniti razliku između kršćanskog pristupa poduzetništvu (cilj je zarada, ali i odgovornost za očuvanje zdravlja ljudi i okoliša) i materijalističkog pris-

tupa (dobra zarada bez obzira na posljedice).

Jednostavniji upitnici sastoje se od nekoliko pitanja i više ponuđenih odgovora, a koriste se uglavnom za provjeru znanja. Naprimjer, u udžbeniku za druga godišta uz poglavlje “Život, smrt i uskrsnuće Isusovo kao otkupiteljsko djelo” na pitanje “Čime je Isus Krist otkupio čovjeka od smrti?” ponuđeno je nekoliko odgovora od kojih učenici odabiru pravi:

1. Zlatom
2. Suzama i molitvom
3. Tijelom i krvlju.

Grafikoni, grafički modeli i ilustracije.

Radi lakšeg poimanja i zornijeg predočavanja osnovnoga vjeronaučnog teksta, izradili smo grafičke modele i prikaze.

Tako u udžbeniku za prva godišta (str. 135) imamo grafički prikaz odnosa čovjeka, znanosti, filozofije, umjetnosti i teologije.

U udžbeniku za druga godišta imamo modele: “Duhovni rast i duhovno odumiranje” (str. 15), “Čovjek i svijet” (str. 29), grafikon bijega od životnih problema i grafikon pružanja otpora (str. 51), “Život i predrasude” (str. 65) te “Priateljstvo i jabuka razdora” (str. 97).

Nekoliko riječi pojašnjenja o nastanku spomenutog grafikona u udžbeniku za prva godišta, koji smatramo najsloženijim i možda najdiskutabilnijim. Vezan je uz poglavlje o znanosti i vjeri, o znanstvenoj teoriji evolucije i biblijskom tumačenju stvaranja svijeta. Poznato je da su se ove teme niz godina u teološkim i znanstvenim krugovima smatrale isključivim. Smatralo se da je znanost svojim dokazima definitivno pobila teologiju; dakle, da postoji samo ono što se može dokazati, a ne postoji ono što se ne može dokazati. Posljedica je bila ateizacija masa, industrijalizacija ljudske svijesti, gubitak temeljnog smisla života i najobičnijeg ljudskog morala.

Većina ljudi danas još uvijek rezonira na tim osnovama. Međutim, ubrzani razvoj temeljnih znanosti mijenja ranije spoznaje. Mikroelektronska tehnologija omogućava sve dublje čovjekovo poniranje u svemir i izučavanje njegova nastanka i evolucije, ali isto tako i čovjeka (astrofizika, mikrobiologija, eugenetika i dr.). Dolazi se do spoznaje da materijalni svemir nastaje od nematerijalnoga - beskonačno zgusnutog i vrelog stanja u kojem je cijeli svemir bio sažet u jednoj točki relativno male površine.

Javljuju se naznake da znanost i teologija nisu toliko isključive kao u početku znanstvene eksplozije i da su na današnjem stupnju razvoja u stanju konvergencije. Mi kršćani pretpostav-

ljamo da će u razjašnjenju čovjekova podrijetla te podrijetla i evolucije svemira nužno doći do sve izrazitije konvergencije i da će čovjeku ono što kroz kršćansku predaju i metafore samo sluti i vjeruje znanost postupno obrazložiti.

Da bismo što zornije i razumljivije predočili kompleksne spoznaje o odnosu čovjeka prema znanosti, teologiji i ostalim disciplinama koje mora dugo stjecati kroz obrazovanje, kroz različite školske predmete i discipline, a da pritom iz parcijaliziranih znanja koja prima ne može uočiti cjelinu, izradili smo spomenuti grafički prikaz s obrazloženjem.

Zadaće. Njima smo nastojali potaknuti učenike na razne oblike izražavanja, stvaranja i kršćanskog djelovanja. U zadacima ih potičemo da opišu svoje proleme, da nacrtaju karikaturu ili ilustraciju, da napišu pjesmu ili sastave molitvu, svatko ono što može i što ga raduje. Tako ih u udžbeniku za druga godišta (str. 51) vezano uz grafikon bijega od životnih problema i grafikon pružanja otpora potičemo da izrade osobne grafikone bijega i pasivnog prepuštanja životnim problemima ili pružanja otpora i prevladavanja problema. U istom udžbeniku vezano uz poglavlje "Sloboda i savjest" (str. 48) potičemo ih ovako: "Opišite trenutke iz vašeg života koje ste doživjeli kao pokušaj slamanja vašeg duha - u školi, obitelji, društvu s kojim se krećete..." Ili, "Opišite s par rečenica vašu savjest" (str. 47).

Neke zadaje koje su ovdje zadane rješavati će se cijeli život. To su zadaje koje glase ovako. "... ukažite pažnju prema onima koji vam nisu važni, koje inače zaobilazite ili ne primjećujete..." ("Zov slobode", str. 51).

Ili, "Učinite nešto što će, nasuprot razaranju i uništavanju, povećati šansu za preživljavanje na Zemlji. Posadite u proljeće na prikladnom mjestu drvo i činite to što češće u životu" ("Zov slobode", str. 24-25).

Postoje i zadaje koje ostvaruje cijela vjeronaučna skupina zajedno. Takve su zadaje, naprimjer, izrada kolaža "Lijepi Božji svijet" prema napucima u knjizi "Jeka duše" (str. 145) i "Ljubavnog kolaža" zadanog u knjizi "Zov slobode" (str. 107). Postupak se sastoji u tome da svatko u skupini izradi elemente za taj kolaž (crtež, slika, stih i dr.) i zatim zajednički slažu kolaž na ovcem komadu papira pričvršćenom na ploču ili drugu tvrdu podlogu. Pozvali smo vjeroučitelje da najuspješnije radove sačuvaju i pošalju Katehetskom salezijanskom centru. Svrha je takvog postupka da se kroz stvaranje u radosti uspostavi zajedništvo u skupini.

NOVI VJERONAUČNI UDŽBENICI I NASTAVA VJERONAUKA KAO STVARALAČKI ČIN

Suvremeno koncipiran vjeronaučni program i novi udžbenici pretpostavka su za *suvremeno izvođenje nastave vjeronauka*.

Starije generacije koje su vjeronauk prije pedesetak godina učile po metodi verbalnog izlaganja i zapamćivanja Božjih zapovijedi, poruka i primjera (bez dubljeg razumijevanja), imaju uglavnom neugodna iskustva. (U to vrijeme koristila se je i šiba u školi kao odgojno sredstvo u svim predmetima, pa tako i na vjeronauku.)

Vjeronauk je po svojoj prirodi predmet sadržaje kojega stvaralački, s nadahnućem, posređujemo. U njemu se prenosi božja riječ čovjeku i čovjekova riječ o Bogu. A Bog je Stvoritelj. Svega vidljivoga i nevidljivoga. Stvaralačko i ljubeće biće. I čovjek ima sposobnost stvaranja.

Po toj sposobnosti (a ne po sposobnosti da radi, do sada smo učili u školama da je "rad stvorio čovjeka" - no i pčela radi, i mrav radi, ali uvijek ostaju unutar genetski zadanih okvira ponašanja) čovjek je kroz rad stvarao nove uvjete za život, otisnuo se u "odiseju u svemiru", stvorio civilizacije, kulture, ispisao povijest. Počeo je s kamenom sjekirom, a danas koristi znanost kao osnovno sredstvo proizvodnje.

Odatle i prirodni zahtjev da se Božja riječ interpretira s nadahnućem i ljubavlju, koristeći se raznovrsnim, multimedijским postupcima, kako bi bila što životnija, bliža i prepoznatljivija mladu čovjeku. A to se najbolje može postići ako u nastavi koristimo metodički put polaska od konkretnih životnih problema i pitanja kojima su mladi zaokupljeni i objašnjavamo ih kroz Kristov nauk. Na taj način oživljujemo Božje zapovijedi, pouke i primjere. Od mrtvog slova na papiru pretvaramo ih u energiju koja mijenja mentalitet mladih ljudi. Duhovno ih obogaćuje i u njima u radosti započinje proces trajnog pokristovljenja.

Današnji mladi ljudi izloženi su zaglušujućoj buci informacija s televizije, filma, iz diskoklubova, novina. U školama se još uvijek uči za ocjenu koja se temelji na količini znanja. Što je veća količina znanja (naučenih informacija), to je viša ocjena.

Mladi prema tom mnoštvu informacija ne stignu izgraditi svoj stav, usvojiti ih i ugraditi u svoju ličnost, one ih ne odgajaju nego prohuje "kroz jedno uho unutra, a kroz drugo van". Pritom ostaju prazni, bez smisla i orijentacije u ovom kompleksnom društvenom okruženju. Bez osobnog stava prema zbivanjima u okruženju, čovjek postaje povodljiv, često i za lošim prim-

jerima, jer se oni najčešće vide - pušenje, alkohol, droga, seks radi seksa i dr. Stoga školski vjeronauk ne bi smio biti još jedno opterećenje učenika novom količinom informacija. Ako se Božja riječ prenosi kao dogma, bez obrazloženja i objašnjenja kroz konkretne životne prilike, ostaje daleka, hladna i nedokučiva za vjeroučenike. U tom slučaju vjeronauk bi bio ideologiziranje i uzaludan posao. Budući da je izborni predmet u školi, učenici bi polako od njega odustajali.

Vjeroučitelj radi dobro svoj posao kad raste zajedno s vjeroučenicima u vjeri; kad se spušta na njihovu iskustvenu i spoznajnu razinu, a svojim iskustvom zrele osobe i širim i bogatijim znanjem, vodi ih i podiže na višu spoznajnu razinu biti Isusovih riječi i djela.

Opći metodički postupak u izlaganju udžbeničkog teksta, ali i vjeronaučnog školskog sata kao radosnog naviještanja Božje riječi i kao stvaralačkog čina, može se grafički prikazati na sljedeći način.

Raščlamba stvarnosti. U nastavi vjeronauka polazimo od raščlambe stvarnosti u kojoj vjeroučenik živi - obitelji, škole, okruženja itd. Od njihovih konkretnih problema, pitanja, interesa. Vodimo razgovor s njima i oni međusobno.

Evandeosko tumačenje. Njihove životne situacije dovodimo u svezu s primjerima i porukama iz Evandjelja. Pritom koristimo izvorne biblijske tekstove, kršćanska svjedočanstva, ali u isto vrijeme i najljepše misli i poruke koje je čovjek uputio Bogu, u kojima je pokušao osmisliti, oslikati, opjevati, opisati svoj odnos prema Bogu. Upravo takvih primjera ima obilje u novim vjeronaučnim udžbenicima. Oni mogu biti poticaj za vjeroučitelje da i sami potraže i pripreme za nastavu one primjere koji najbolje izražavaju temu koju žele obraditi zajedno s vjeroučenicima.

Kršćansko djelovanje. Kroz ovakav postupak razvijamo kršćanski (kristovski) stav kod mladih i potičemo ih raznovrsnim zadaćama na kršćansko djelovanje. U vjeronaučnim udžbenicima zadano je mnoštvo zadaća kako bi vjeroučitelji mogli odabrati. Oni mogu i sami izmisliti zadaće primjerene okolnostima u kojima vje-

roučenici žive (grad, selo, kultura, običaj i dr.). Vjeronauk je, dakle, vrlo zahtjevan školski predmet. Sastoji se od elemenata teologije, filozofije, umjetnosti (literarne, likovne, glazbene, scene), antropologije, sociologije, psihologije i drugih disciplina, te je prema tome interdisciplinaran.

U sebi nosi duhovno bogatstvo kojim može nadahnuti mlade ljude jer oni su željni duhovnih sadržaja u ovom svijetu u kojem se sve vrti oko novca koji je potisnuo sve druge ljudske vrijednosti, a između ostalih i duhovnu dimenziju čovjeka. Kroz vjeronauk mladima možemo otvoriti duhovne oči; da svijet gledaju i s duhovne strane, ne samo materijalne, vidljive fizičkim očima. Da shvate smisao ljudskog postojanja i po tom smislu posebno značenje svakog čovjeka. To znači dati im uporište na kojem mogu zasnivati svoje ljudsko dostojanstvo.

Nadamo se da će ovi vjeronaučni udžbenici pomoći mladima na tom putu.

Budući da smo kroz obje knjige nastojali uprisutniti Isusa Krista kao prijatelja, kao povijesnu osobu i kao duhovnu osobu, i dati poticaj da zaživi u svakom od nas, ne mogu odoljeti a da ovo razmatranje ne završim jednim citatom iz knjige "Zov slobode" (str. 144):

"Isus iz Nazareta svojom rukom ništa nije napisao, ali je njegovo djelo, njegov nauk u temeljima ljudske kulture; nije pohađao škole, ali je govorio kako nitko od ljudi nije zborio - govorio je riječi života"